

EUGENIUSZ K. CHYLEK
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Warszawa

KIERUNKI ZMIAN W POLITYCE SEKTORA ROLNEGO I BARIERY WDRAŻANIA ROZWIĄZAŃ INNOWACYJNYCH

WSTĘP

Strategiczne dokumenty Rządu Rzeczypospolitej odnoszące się do zagadnień rolnictwa i obszarów wiejskich, w tym:

- „Strategia dla Polski”
- „Strategia Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich....”
- „Narodowy Program Przygotowania Polski do Członkostwa w Unii Europejskiej”
- „Założenia polityki społeczno-gospodarczej dla wsi, rolnictwa i gospodarki żywnościowej do roku 2000”
- „Spójna Polityka Strukturalna Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa”
- „Narodowy Plan Rozwoju”
- „Kierunki działań Rządu wobec małych i średnich przedsiębiorstw do 2002 roku”

oraz dokumenty Unii Europejskiej zwłaszcza

- „Stan obecny i perspektywy rolnictwa w krajach Europy Środkowej i Wschodniej – Polska”
- „Agenda 2000”
- „Partnerstwo dla Członkostwa”
- „Rozporządzenie Rady Unii Europejskiej w sprawie pomocy przedakcesyjnej....”

wskazują, że instrumenty i pomoc finansowa adresowane będą przede wszystkim w sposób szczególny na:

- modernizację rolnictwa ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań na rzecz poprawy standardów jakościowych produkcji i ochrony środowiska;
- wspieranie rozwoju pozarolniczych kierunków aktywności gospodarczej i społecznej;

- modernizację obszarów wiejskich – z szczególnym ukierunkowaniem, między innymi na tworzenie miejsc pracy na wsi dla członków rodzin rolniczych poszukujących dodatkowych dochodów poza rolnictwem lub/i rezygnujących z pracy w gospodarstwie rolnym;
- budowę i rozwój instytucji oraz rozwiązań legislacyjnych niezbędnych do integracji Polski z Unią Europejską, w tym zwłaszcza tworzenie Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli (IACS) oraz warunków Bezpieczeństwa Żywności.

Z doświadczeń krajów rozwiniętych gospodarczo wynika, że realizacja wszystkich zadań wynikających z przedstawionych kierunków działań dostosowawczych do współczesnych reguł gospodarki rynkowej i przyszłej integracji z Unią Europejską skuteczna będzie przy aktywnym partnerskim współdziałaniu administracji publicznej, z pracownikami zaplecza naukowo-badawczego i służbami doradztwa rolniczego. Zakładając, że zdecydowana większość dotychczas zrealizowanych zadań wykonana była przy wsparciu nauki i doradztwa sądzić należy, że i dalsze prace na rzecz modernizacji polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich wykonywane będą przy wsparciu tych dwóch jakże ważnych instrumentów wsparcia.

Zmiany jakie wymuszone zostaną uczestnictwem Polski w strukturach Wspólnot Europejskich, a także te jakie dokonały się poprzez uczestnictwo naszej gospodarki w Światowej Organizacji Handlu (WTO), Środkowoeuropejskiej Umowie o Wolnym Handlu (CEFTA) i Organizacji Gospodarczej Współpracy i Rozwoju (OECD) przyśpieszają dalszą modernizację rolnictwa i obszarów wiejskich [Chyłek 1999, Duczkowska-Małysz, Duczkowska-Piasecka 2000, Rośniński 1997]. Zmiany te poprzez poprawę skuteczności współpracy nauki i doradztwa z odbiorcami wyników ich pracy, zwłaszcza w zakresie tworzenia warunków do zwiększenia alternatywnych form zarobkowania w rolnictwie i na obszarach wiejskich powinny przyczynić się do poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców obszarów wiejskich. Przykładem szansy jaka może być wykorzystana w warunkach polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich są takie kierunki działalności gospodarczej, które angażowałyby stosunkowo dużą grupę pracowników rekrutujących się spośród mieszkańców obszarów wiejskich, wpływając z jednej strony na poprawę stanu zatrudnienia i złagodzenie bezrobocia, a z drugiej strony zwiększając ofertę atrakcyjnych wyrobów na rynku konsumenckim [Heller 1998, Wiatrak 2001].

Przewidywane kierunki zmian w rolnictwie i na obszarach wiejskich

Proces kształtowania kierunków zmian w polskim rolnictwie powinien być realizowany z wykorzystaniem doświadczeń krajów wysokorozwiniętych, ze szczególnym uwzględnieniem dorobku Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) Unii Europejskiej [Adamus 2002, chyłek, Kaniszewski 2000]. Wspólna Polityka Rolna wyrażała wolę zapewnienia samowystarczalności żywnościowej Europy i motywowania rolników do aktywnego uczestniczenia w rozwoju gospodarczym krajów założycieli Wspólnoty. Kilka lat trwało wdrożenie tych zasad i odpowiadających im mechanizmów regulowanie cen oraz organizacji wspólnych rynków rolnych. WPR stała się w następnych okresach rozwoju Unii Europejskiej podstawą ukształtowania Europejskiego Modelu Rolnictwa, uwzględniającego historyczne uwarunkowania i wartości rolnictwa rodzinnego i wsi europejskiej. Dalsze zmiany WPR dokonywały się w odmiennych warunkach - pod wpływem rosnącej nadprodukcji żywności. Sukcesy WPR pierwszych dwudziestu lat stały się problemami tej polityki, zwłaszcza ostatnich kilkunastu lat, powodem reform z 1992 r. oraz zmian zawartych w „Agendzie 2000”, a także obecnych poszukiwań dalej idących zmian w kierunku bardziej naturalnego rozwoju rolnictwa. Dzięki WPR, możliwe było i jest utrzymanie w rolnictwie dominacji gospodarstwa rodzinnego - podstawy ustroju rolnego Unii oraz ochrona - historycznie ukształtowanego - modelu wsi europejskiej. Podstawowe cechy Europejskiego Modelu Rolnictwa (EMR) to:

- rolnictwo konkurencyjne, zdolne stopniowo zwiększać eksport (na rynek światowy), bez nadmiernego subsydiowania (albo bez subsydiowania w ogóle);
- zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w całej Unii;
- metody produkcji rolnej sprzyjające środowisku i zapewniające produkty o wysokiej jakości zdrowotnej, zgodnie z zapotrzebowaniem społecznym;
- rolnictwo zrównoważone, z bogatymi tradycjami, zorientowane nie tylko na wydajność ale i na środowisko wsi i krajobraz, zapewniające dochody społeczności wiejskiej i zwiększające jej zatrudnienie;
- prostsza, bardziej zrozumiała polityka rolna, która jasno rozgranicza decyzje wspólne (Unii) od tych, jakie powinny pozostać w kompetencji krajów członkowskich;
- polityka rolna zapewniająca, że wydatki na jej realizację są uzasadnione działaniem rolników oczekiwanym przez społeczeństwo (ochrona i kształtowanie środowiska).

Uwzględniając cechy Europejskiego Modelu Rolnictwa (EMR) planowane w Polsce procesy modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich powinny uwzględniać fakt przyszłej spójności z rozwiązaniami wspólnotowymi. Dlatego też

wszelkie działania podejmowane na rzecz rolnictwa i obszarów wiejskich powinny uwzględniać wyjątkową specyfikę naszego rolnictwa i wsi i polegać na stosowaniu instrumentów zarówno o charakterze gospodarczym jak i tam gdzie jest to niezbędne również o charakterze socjalnym. Według Karwant-Woźniak (2002) instrumenty gospodarcze w coraz większym zakresie powinny być stosowane wybiórczo i skierowane do gospodarstw rozwojowych, wysokotowarowych i specjalizujących się w produkcji nasiennej, ogrodniczej czy zielarskiej. Te drugie powinny być skierowane do gospodarstw, które nie mają szans rozwoju i sprostania konkurencji w warunkach integracji. Konsekwentna realizacja tych działań zapewnić powinna w stosunkowo krótkim czasie spójność systemową z krajami Wspólnot Europejskich. W dokumencie „Agenda 2000”, w części budżetowej Unia Europejska wydzieliła kwotę 3 mld EURO rocznie na pokrycie kosztów związanych z dodatkowymi wydatkami budżetowymi z Sekcji Gwarancji FEOGA, które związane będą z dofinansowaniem procesu dostosowawczego, do warunków pozwalających na faktyczne uruchomienie procesu integracji z UE w rolnictwie i na obszarach wiejskich, w kandydujących krajach. O tym, który z krajów i w jakim stopniu skorzysta z tej puli pieniędzy, zadecyduje stopień zgodności przygotowywanych wniosków z procedurami unijnymi i z kryteriami wcześniej ustalonymi dla każdego z trzech programów, tzn. programu SAPARD, ISPA i PHARE.

Przedakcesyjna pomoc dla polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich skierowana jest do dziedzin priorytetowych, takich jak poprawa struktur w przetwórstwie, komercjalizacja i kontrola standardów jakościowych artykułów spożywczych i dywersyfikacja działalności na obszarach wiejskich [Wiklin 2000, Zmija 2002]. Działania te są skoordynowane z działaniami finansowanymi przez Program PHARE w ramach „Partnerstwa na Rzecz Przystąpienia”. Z pewnością przyznanie Polsce przez Unię Europejską możliwości wykorzystania funduszy przedakcesyjnych, ma duże znaczenie na szybkość i skuteczność procesu przygotowania polskich obszarów wiejskich i naszego rolnictwa do pełnej integracji z krajami „piętnastki”.

Ponadto państwo odpowiedzialne za dostosowanie swoich struktur do wymagań wynikających z ustaleń negocjacyjnych z Unią, musi zapewnić sobie warunki do efektywnego i bezkolizyjnego ich wdrażania, co nierozdzielnie związane jest ze stałą możliwością korzystania z wyników prac badawczych. Skala zaistniałych trudności w procesie rozwoju wsi i rolnictwa spowodowała że Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi podjął działania na rzecz poprawy warunków kształtowania i realizacji polityki wobec wsi i rolnictwa. Działania te można ująć w dwie grupy. Jedną z nich stanowią działania zmierzające do pozyskania środków pomocowych na wspieranie rozwoju wsi i rolnictwa. Druga grupa działań skupia się wokół uporządkowania systemu prawno-instytucjonalnego prowadze-

nia polityki wobec wsi i rolnictwa przez państwo we współpracy instytucjami otoczenia rolnictwa i z samorządem.

Bariery procesów innowacji w modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich

Analiza czynników oddziałujących na niską innowacyjność w polskim rolnictwie przy udziale podmiotów działających bezpośrednio w jego otoczeniu była przedmiotem zarówno dyskusji w kręgach środowiska naukowego jak i osób odpowiedzialnych za przygotowanie systemu i mechanizmów ułatwiających procedury wdrożeń rozwiązań innowacyjnych do praktyki

Na proces innowacji (postępu) w rolnictwie składa się kilka grup czynników, przy czym można wyróżnić cztery najważniejsze. Pierwszą są *postawy rolników*. Zależą one od przede wszystkim od poziomu wykształcenia (rolnicy lepiej wykształceni są bardziej otwarci na nowoczesność), ale także od sytuacji ekonomicznej rolnictwa (dobra sytuacja finansowa raczej sprzyja innowacyjności, ale niekiedy może być jej hamulcem: po co dokonywać zmian jeśli wszystko idzie dobrze?). Ponadto na proces innowacyjności wpływają *instytucje związane bezpośrednio z postępem rolniczym*. Przykładem instytucji, której zadaniem jest wprowadzanie postępu do rolnictwa, są ośrodki doradztwa rolniczego a także rolnicze instytucje badawcze oraz ośrodki hodowlane. Równie ważne są instytucje, które wprowadzają do rolnictwa innowacje w sposób pośredni. Wśród nich ważne są przede wszystkim instytucje, działające na rynku rolnym i wymuszają postęp przy pomocy norm i standardów (Agencja Rynku Rolnego, skupująca jedynie zboża określonej jakości, cukrownie, zobowiązujące rolników do uprawy buraków zgodnie z instrukcją technologiczną i dostarczające plantatorom nasiona, mleczarnie, różnicujące ceny mleka w zależności od klasy i pomagające finansowo swym członkom modernizować obory. Drugą grupę instytucji stanowią *instytucje finansowe* takie jak banki oraz Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, które wprowadzają do rolnictwa standardy ekonomiczne (analiza ekonomiczna projektowanych przedsięwzięć w postaci biznes planów) oraz elementy ogólnej analizy ekonomicznej gospodarstw rolnych (obowiązek prowadzenia księgowości przez gospodarstwa, otrzymujące pomoc ze środków ARiMR). Czwartą wreszcie grupę czynników stanowi *ogólna sytuacja rolnictwa, gospodarki żywnościowej i wsi*, którą kształtuje m.in. polityka rolna i rozwój regionów wiejskich (siłę jej wpływu ostatnio przecenia się; na sytuację społeczno – ekonomiczną wpływają również silnie różne czynniki autonomiczne). Przy tym ujęciu czynniki ekonomiczne i prawne przenikają się wzajemnie. Przepisy prawne są bowiem ujętymi w normy prawne regulacjami ekonomicznymi.

W dyskusjach często poruszane są zagadnienia niskiej innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym przy udziale podmiotów działających bezpośrednio

w jego otoczeniu. Konieczne jest podjęcie prac na rzecz określenia barier hamujących procesy innowacyjne, w tym barier: kompetencyjnych, finansowych, rynkowych, informacyjnych, inwestycyjnych, instytucjonalnych, prawnych oraz wynikających ze stanu przygotowania merytorycznego zasobów ludzkich. Bliższe poznanie wymienionych barier pozwoli na dokonanie analizy istniejącego stanu i przyczyn niewielkiej skuteczności procesów innowacyjnych w Polsce, związanych z brakiem korzystnej współpracy na linii: twórca innowacji (jbr), podmiot gospodarczy (zleceniodawca), bank (kredytodawca). Wymiernym efektem takich działań na rzecz spójnego systemu wprowadzania innowacji w rolnictwie i podmiotach gospodarczych działających na obszarach wiejskich, będzie przyspieszenie procesu oczekiwanych korzystnych zmian przy realizacji polityki wobec rolnictwa, rynków rolnych i wsi.

Nauki rolnicze w kraju reprezentują wysoki poziom naukowy szczególnie w takich dziedzinach, jak: weterynaria, fizyczne właściwości gleby, skażenia środowiska i żywności, genetyka roślin uprawnych, fizjologia zwierząt gospodarskich, zastosowanie biotechnologii do uzyskiwania organizmów o pożądanych cechach, a także technologia i technika na rzecz infrastruktury rolnictwa i obszarów wiejskich. Jednostki badawczo-rozwojowe pracujące na rzecz rolnictwa, jego otoczenia i obszarów wiejskich są bardzo zróżnicowane pod względem:

- wielkości i jakości kadry naukowo-badawczej,
- wyposażenia w środki trwałe, w tym w infrastrukturę trwałą oraz nowoczesną aparaturę badawczą,
- kondycji finansowej.

Istnieje również duże zróżnicowanie wagi oraz efektów naukowych i wdrożeniowych jak też przydatności dla gospodarki wyników prac realizowanych w jbr i wydziałach uczelni wyższych. Wyrazem tego zróżnicowana są częściowo wyniki oceny parametrycznej placówek naukowo-badawczych dokonanej przez Zespół Nauk Rolniczych i Leśnych P06 KBN oraz bardzo zróżnicowana wielkość dofinansowania działalności statutowej.

Obecna struktura instytucjonalna i organizacyjna oraz finansowanie badań naukowych stwarzają poważne bariery rozwoju nauk, ograniczające w warunkach umacniania się gospodarki rynkowej i zrzeszania ze wspólnotami europejskimi, zdolności do kreowania innowacji i konkurencyjności z podmiotami zagranicznymi. Ta sytuacja nie rokuje dobrze na przyszłość, zwłaszcza w kontekście opinii prezentowanych w Unii Europejskiej gdzie nauka, bardziej niż kiedykolwiek przedtem stała się podstawową siłą napędową wzrostu ekonomicznego i socjalnego oraz kluczowym czynnikiem w konkurencyjności przedsiębiorstw, zatrudnieniu oraz poprawie jakości życia. Jednocześnie coraz mocniej sygnalizuje się, że sytuacja i stan nauki w Europie jest niepokojący i może prowadzić do zahamowań wzrostu ekonomicznego i konkurencyjności. Na te zagadnienia zwrócili uwagę uczestnicy Międzynarodowej Konferencji [Chyłek, Kaniszewski 2000]

poświęconej problematyce Wspólnej Polityki Rolnej w kontekście wielofunkcyjności rolnictwa w europejskich obszarach badawczych.

Ten negatywny obraz nauki wynika z następującej analizy:

- średnie nakłady na naukę w krajach unijnych wynosiły w 2001 roku około 1,8% produktu krajowego brutto, w USA 2,7%, a w Japonii 3,1%;
- luka w nakładach na naukę pomiędzy UE a USA i Japonią pogłębia się. W 1992 r. różnica w nakładach na naukę pomiędzy UE i USA wynosiła 12 mld EURO, w 1998 60 mld, a 1999 r. 70 mld EURO;
- zatrudnienie pracowników naukowych w zakładach pracy w UE na 1000 zatrudnionych wynosi 2,5, podczas gdy w USA 6,7, a w Japonii 6.
- w bilansie wymiany handlowej, sprzedaż produktów wysokiej technologii wykazuje 20 miliardów EURO deficytu rocznie z tendencją wzrostową;
- liczba studentów europejskich w USA jest dwukrotnie większa niż amerykańskich studentów w Europie, a 50% europejskich studentów zdobywających stopień doktora w USA pozostaje tam na czas dłuższy lub na zawsze;
- badania naukowe i nowe technologie stanowią około 25-50% wzrostu ekonomicznego i mają bardzo duży wpływ na zatrudnienie i konkurencyjność wytwarzanych produktów a także na standard życia Europejczyków.

Jak widać Europa, nie tylko mniej niż Stany Zjednoczone czy Japonia inwestuje ze swojego bogactwa w postęp, ale i obraz o nauce jaki mają Europejczycy jest obecnie mniej pozytywny niż w latach 70. czy 80. XX w. Mimo stosunkowo nie najgorszej sytuacji nauki i warunków dla innowatyki w państwach Europy Zachodniej środowisko zarówno naukowe jak i administracja Komisji Europejskiej wskazuje na konieczność wypracowania nowej polityki, która wzmocniłaby pozycję nauki i jej znaczący wpływ na rozwój gospodarczy w Zjednoczonej Europie.

Wszystko to sprawia, że celowym jest doprowadzenie do zmian w organizacji nauki w Polsce, sposobu jej finansowania oraz przeprowadzenie działań restrukturyzacyjnych, działań prowadzonych etapowo poczynając od przeprowadzenia reorganizacji wewnętrznej jednostek do tworzenia jbr realizujących badania w większych niż dotychczas obszarach badawczych oraz przygotowujących je do przekształcenia w państwowe instytuty badawcze włącznie.

Restrukturyzacja jednostek badawczo-rozwojowych resortu rolnictwa, a także i całego zaplecza naukowo-badawczego pracującego na rzecz gospodarki, jest nieunikniona i z tego zdaje sobie sprawę większość kierownictw jednostek badawczych oraz ich pracowników. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, dostrzegając rolę i znaczenie zaplecza badawczo-rozwojowego w naukowym wspieraniu programów społeczno-gospodarczych resortu, związanych między innymi z dostosowaniem przepisów prawnych jak i struktur organizacyjnych jednostek rolnictwa, rynków rolnych i rozwoju wsi do funkcjonujących w kra-

jach Unii Europejskiej opracowało „Program Reorganizacji Zaplecza Badawczo-Rozwojowego Resortu RiRW” oraz jego „Harmonogram Realizacyjny”.

Należy podkreślić, że restrukturyzacja nie może być procesem szybkim i powinna być zaplanowana na kilka lat. Działania te powinny być prowadzone tak aby zadbać o zachowanie najlepszych zespołów badawczych oraz zabezpieczyć warunki techniczno-organizacyjne do płynnego i nie kolizyjnego wprowadzenia w życie zaplanowanych przekształceń i reorganizacji. Ta forma działań wynika między innymi i z faktu, że jednostki MRiRW każdego roku realizują ponad 3 tysiące tematów w ramach działalności statutowej, z których corocznie zakończonych jest około 1,5 tysiąca. Wiele prac badawczych w rolnictwie i gospodarce żywnościowej wykonuje się w cyklu kilku- a nawet wieloletnim. Setki tematów i ekspertyz jest wykonywana przez jbr., również dodatkowo na zlecenie innych podmiotów organizacyjnych, głównie podmiotów gospodarczych.

Zgodnie z przyjętą polityką wobec wsi, rolnictwa i rynków rolnych ważne zadanie przy jej realizacji będzie powierzone instytucji doradczej. Doradztwo wspierane systemem oświaty ustawicznej, w tym zwłaszcza wysoce profesjonalnego kształcenia zawodowego i doskonalenia zawodowego tak ważnego zwłaszcza dla rolników powinno ułatwić proces dostosowania do warunków obowiązujących w Unii Europejskiej. **Znaczenie tego wsparcia nabiera szczególnego uzasadnienia, biorąc pod uwagę fakt, że gospodarstwem rolnym, które poddawane jest oddziaływaniu wszystkich reguł gospodarki rynkowej, zarządzać powinien wysokiej klasy fachowiec o wszechstronnej wiedzy specjalistycznej, ale także z zakresu przedsiębiorczości i zarządzania. Pozostali mieszkańcy wsi, posiadając również odpowiednio wysokie kwalifikacje powinni aktywnie uczestniczyć w rozwoju rynku pracy, dążąc do poprawy warunków życia na obszarach wiejskich i zapewniając modernizującemu się rolnictwu jak najefektywniejsze wsparcie dla realizacji procesu przemian** [Chyłek 2002, Wiatrak 2002].

Doradztwo rolnicze jest dziedziną, w ramach której realizuje się niezwykle ważną, bezpośrednią pomoc państwa najbardziej potrzebującym - mieszkańcom obszarów wiejskich, rolnikom, małym i średnim przedsiębiorcom, przedstawicielom samorządu terytorialnego i zawodowego, poprzez:

- podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
- organizowanie rolników w branżowe grupy producenckie, marketingowe, związki, stowarzyszenia i różne organizacje rolnicze,
- wdrażanie nowoczesnych technologii w produkcji roślinnej i zwierzęcej,
- procesy innowacyjne najnowszych rozwiązań z zakresu marketingu, ekonomii, zarządzania, itd,
- kreowanie alternatywnych źródeł dochodu zarówno w produkcji jak i usługach, dla tych, którzy nie utrzymują się z produkcji rolniczej.

Polska ze swoją specyfiką struktury agrarnej oraz trudnymi uwarunkowaniami ekonomicznymi dotyczącymi prowadzenia działalności rolniczej powinna kontynuować i doskonalić system powszechnego doradztwa rolniczego. **Umocowanie ustawowe doradztwa rolniczego, dzisiaj jeszcze nieodpłatnego, ale z rozwiązaniami legislacyjnymi uwzględniającymi stopniowy proces wprowadzania odpłatności za usługi doradcze, powinno być nakazem chwili poprzedzającej uzyskanie pełnego członkostwa Polski w strukturach Unii Europejskiej. Takie rozwiązanie legislacyjne gwarantowałoby przygotowanie do stopniowego procesu przekształcania doradztwa i tworzyłoby przesłanki do systemowej pracy na rzecz racjonalnego ukierunkowania rozwoju gospodarstw, ich konsolidacji, utrzymania dochodowości i ciągłości gospodarowania oraz przygotowania polskich rolników do konkurencji w ramach integracji krajowego rolnictwa z rolnictwem Unii Europejskiej.**

Podsumowanie

Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że o powodzeniu w zakresie efektywnego wykorzystania krajowych osiągnięć naukowych i technicznych decyduje w zasadniczym stopniu odpowiednie połączenie elementów gospodarki rynkowej z elementami interwencjonizmu państwowego. Żeby więc zwiększyć możliwość wdrażania w agrobiznesie rodzimych, nowych względnie zmodyfikowanych rozwiązań czy technologii, należy przede wszystkim dokonać systemowych zmian w sposobie finansowania nauki poprzez:

- zmniejszenie ilości tzw. strumieni finansowania działalności placówek naukowych i dzięki koncentracji systemu finansowania uczynić go jasnym i jednoznacznym,
- zmianę kryteriów systemu kategoryzacji placówek działających w sferze nauk aplikacyjnych, dostosowując je do roli jaką one pełnią w nauce i gospodarce państwa,
- zapewnienie ustawowe faktycznych wpływów resortów, zwłaszcza gospodarczych, na decyzje o sposobie i wielkości dofinansowania działalności placówek naukowo-badawczych oraz realizowanych tematach i pracach badawczo-rozwojowych,
- przyjęcie i konsekwentne realizowanie polityki preferencyjnego finansowania nauk aplikacyjnych,
- zwiększenie środków finansowych przeznaczonych na wynikające z przyjętej polityki rozwoju gospodarczego konkretne przedsięwzięcia wdrożeniowe,
- utworzenie funduszu ryzyka, który ubezpieczałby wdrożenia,
- umocowanie prawne i gospodarcze instytucji doradztwa rolniczego.

Przedstawione powyżej propozycje dotyczące zasad funkcjonowania badań i doradztwa w Polsce są wynikiem zsumowania licznych opinii i wniosków

z wielu dyskusji w kręgach zarówno środowiska naukowego jak i przedstawicieli administracji państwowej.

Przedstawiciele instytucji odpowiedzialnych za politykę naukowo-techniczną w obszarze nauk rolniczych powinni wziąć pod uwagę specyfikę nauk rolniczych, a zwłaszcza pewną ich odrębność. Dlatego też w pracach nad organizacją badań realizowanych na rzecz efektywnej modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich konieczne jest:

- skoordynowanie przez Ministra Rolnictwa działań nauki i praktyki rolniczej oraz podejmowanie w resorcie rolnictwa decyzji o priorytetach badawczych w naukach związanych z rolnictwem, rynkami rolnymi oraz rozwojem obszarów wiejskich i decydującego wpływu na ich finansowanie;
- usunięcie braku regulacji prawnych i działań organizacyjnych ułatwiających transfer procesów innowacyjnych i wyników badań;
- zbudowanie systemu, który poprzez odpowiednie ukierunkowanie badań naukowych, ich finansowanie i efektywne wdrażanie poprawiłby relacje nauki, doradztwa i praktyki;
- podjęcia pilnych działań na rzecz utworzenia „Programu informacyjnego” dostępnego poprzez internet oraz wydawanie (w dużych nakładach) serii broszur techniczno-ekonomicznych, informujących o obowiązujących w UE standardach i występujących różnicach między standardami UE a polskimi;
- współdziałanie nauki, oświaty i doradztwa w rozpoczętym już programie aktywizacji obszarów wiejskich, tak aby poza poprawą infrastruktury był również realizowany program „inwestowania na rzecz poprawy i poszerzenia wiedzy mieszkańców wsi o możliwościach pozyskiwania dodatkowych bądź alternatywnych źródeł dochodu”;
- powołanie przy Ministrze Rolnictwa Rady ds. Badań Naukowych i Wdrożeń, która powinna przedkładać propozycje kierunków prac badawczych wspierających rozwój gospodarczy i społeczny.

Przedstawione uwarunkowania dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce wskazują, że koniecznym będzie wprowadzenie do polityki rolnej rozwiązań pozwalających na:

- obniżenie kosztów jednostkowych produkcji rolniczej i zapewnienie opłacalności działalności gospodarczej,
- dostosowanie kierunków produkcji rolniczej do popytu,
- zwiększenie możliwości pozyskiwania dodatkowych alternatywnych dochodów w gospodarstwach rolnych,
- rozwój produkcji rolniczej, ze szczególnym uwzględnieniem tych działów produkcji w realizacji których występuje duże zaangażowanie pracy ręcznej,
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw na obszarach wiejskich przetwarzających i konfekcjonujących produkty rolno-spożywcze,

- poprawę standardów jakościowych produktów rolno-spożywczych,
- rozwój produkcji rolniczej z zachowaniem warunków odpowiadających kryteriom produkcji ekologicznej.

LITERATURA

1. Adamus W. (2002): Kierunki rozwoju gospodarstw rolniczych. Roczniki Naukowe SERiA Warszawa – Bydgoszcz, z. 5, s 7-12
2. Brodziński Z., Chyłek E. K., Gaziński B., Stopa R. (1998): Wspólna polityka rolna i jej konsekwencje dla polskiego rolnictwa w świetle członkostwa w UE. CROW - ART w Olsztynie, ss.104.
3. Chyłek E. K., Kaniszewski St. (2000): „Wspólna polityka rolna – wielofunkcyjność rolnictwa w europejskich obszarach badawczych”. Sprawozdanie z Konferencji w dniach 23 – 24 października 2000. Montpellier, Francja. Maszynopis MRiRW.
4. Chyłek E. K. (1999): „Kierunki zmian w polskim rolnictwie i na obszarach wiejskich w aspekcie przyszłego członkostwa w Unii Europejskiej”. [w:] „Przekształcenia strukturalne wsi i rolnictwa w świetle wyzwań Unii Europejskiej”. Materiały konferencji naukowej z cyklu Nauka Praktyce 1, Akademia Rolnicza we Wrocławiu, s. 51 – 75.
5. Chyłek E. K. (2002): „Stan i perspektywy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w świetle dokumentów i programów rządowych”, [w:] Gospodarstwa młodych rolników w warunkach integracji europejskiej”. Red Brodziński Z., Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn, s. 239-250.
6. Duczkowska-Małysz K., Duczkowska-Piasecka M. (2000): Korzyści i zagrożenia związane z integracją polskiego rolnictwa. [w:] Strategie rozwoju obszarów wiejskich – zarządzanie projektami Unii Europejskiej. CROW UWM w Olsztynie, s 108-116.
7. Heller J. (1998): Poza rolniczą działalność ekonomiczną ludności wiejskiej w ujęciu przestrzennym. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4.
8. Karwat-Woźniak B. (2002): Aktywność inwestycyjna gospodarstw rozwojowych w latach 1988-2000. Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy. IERiGŻ Warszawa, ss. 32.
9. Rowiński J. (1997): Integracja Polski z Unią Europejską – niezbędne procesy dostosowawcze polskiej gospodarki żywnościowej [w:] Stowarzyszenie Polski z Unią Europejską. Red Rowiński J., Wyd. IERiGŻ Warszawa i FAPA Warszawa, s. 11-50.
10. Wiatrak A. P. (2001): Polityka ekologiczna rozwoju obszarów wiejskich. [w:] „Zeszyty Naukowe AR w Krakowie”, seria: „Sesja Naukowa”, z. 76, cz. II.
11. Wiatrak A. P. (2002): Przedsiębiorczość zespołowa w agrobiznesie. Roczniki Naukowe SERIA, z. 6, s. 181-185.

12. W i k l i n J. (2000): Struktura wsi i rolnictwa – Polska a kraje Unii Europejskiej. [w:] Chłop, rolnik, farmer. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej – nadzieje i obawy polskiej wsi. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
13. Żmija J. (2002): Przedsiębiorczość jako forma zmniejszania bezrobocia na obszarach wiejskich. Roczniki Naukowe SERiA, z. 6, s. 209-213.

EUGENIUSZ K. CHYŁEK

KIERUNKI ZMIAN W POLITYCE SEKTORA ROLNEGO I BARIERY WDRAŻANIA ROZWIĄZAŃ INNOWACYJNYCH

STRESZCZENIE

Zmiany jakie wymuszone zostaną uczestnictwem Polski w strukturach Wspólnot Europejskich, a także te jakie dokonały się poprzez uczestnictwo naszej gospodarki w Światowej Organizacji Handlu (WTO), Środkowoeuropejskiej Umowie o Wolnym Handlu (CEFTA) i Organizacji Gospodarczej Współpracy i Rozwoju (OECD) przyspieszają dalszą modernizację rolnictwa i obszarów wiejskich. Zmiany te poprzez poprawę skuteczności współpracy nauki i doradztwa z odbiorcami wyników ich pracy, zwłaszcza w zakresie tworzenia warunków do zwiększenia alternatywnych form zarobkowania w rolnictwie i na obszarach wiejskich, powinny przyczynić się do poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców obszarów wiejskich.

W dyskusjach często poruszane są zagadnienia niskiej innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym przy udziale podmiotów działających bezpośrednio w jego otoczeniu. Konieczne jest więc podjęcie prac na rzecz określenia barier hamujących procesy innowacyjne, w tym barier: kompetencyjnych, finansowych, rynkowych, informacyjnych, inwestycyjnych, instytucjonalnych, prawnych oraz wynikających ze stanu przygotowania merytorycznego zasobów ludzkich. Wprowadzenie zmian w polityce rolnej oraz w polityce naukowo-technicznej powinno doprowadzić do zwiększenia udziału nauki i służb doradczych w procesie rozwoju gospodarczego, a potrzeba takich działań wymusi, zwłaszcza w świetle integracji z Unią Europejską, konieczność ich bezwzględnego wprowadzenia do praktyki.

EUGENIUSZ K. CHYŁEK

TRENDS OF CHANGES IN THE POLICY OF AGRICULTURAL SECTOR AND BARRIERS OF INNOVATIVE SOLUTIONS IMPLEMENTATION.

SUMMARY

Participation of our economy in WTO, CEFTA and OECD and Polands comming participation in the European Community forces changes which accelerate the modernisation of agriculture and rural areas. This changes, through the more effective collaboration between science, advisory and recipients of their work concerning especially alternative sources of income in agriculrue and rural areas, should contribute to an improvement of economic situation of rural areas inhabitants.

In discussions with participation of the agricultural and food sector and its direct environment, issues concerning the low innovativeness in this sector are often touched on.

It is necessary to characterize barriers which slow down innovative processes, e.g. competent, financial, market, information, investment, institutional and legal barriers. It also includes barriers resulted from the level of content-related preparation of human resources. Bringing up changes into agricultural and science and technical policy should result in a share increasing of science and advisory services in the process of economic development. A need of such activities, especially in the light of EU integration, forces the necessity of strict implementation into practice.